

Logika

14 tema. Neformalūs korektiškos argumentacijos kriterijai. Pagrindiniai neformalių samprotavimo klaidų tipai.

mindaugas.gilaitis@fsf.vu.lt

Formalios klaidos (1)

Samprotavimas yra formaliai nepagrįstas tada, kai jame eksplicitiškai naudojama nepagrįsta loginė forma.

Konsekvento patvirtinimas

$p \rightarrow q$
 $q \therefore p$

„Jei lyja, gatvės yra šlapios. Gatvės yra šlapios. Vadinasi, lyja.“

Antecedento neigimas

$p \rightarrow q$
 $\sim p \therefore \sim q$

„Jei lyja, gatvės yra šlapios. Nelyja. Vadinasi, gatvės nėra šlapios.“

Formalios klaidos (2)

Netinkamas perkėlimas

$$p \rightarrow q \quad /.: \quad \sim p \rightarrow \sim q$$

„Jei rūkysi, susirgsi vėžiu. Vadinasi, jei nerūkysi, vėžiu nesusirgsi.“

Nenuoseklumas

$$p \rightarrow q \quad /.: \quad q \rightarrow p$$

„Jei lyja, gatvės yra šlapios. Vadinasi, jei gatvės yra šlapios, tai lyja.“

Disjunkcijos nario teigimas

$$p \vee q$$

$$p \quad /.: \quad \sim q$$

„Šiandien vyks logikos paskaita arba ekonometrijos seminaras. Šiandien vyks logikos paskaita. Vadinasi, ekonometrijos seminaro nebus.“

Neformalios klaidos

Neformalioji klaida atsiranda tada, kai samprotavime nėra eksplicitiškai naudojama nepagrįsta loginė forma.

Tam, kad galėtume atskleisti neformalią klaidą, būtina analizuoti argumento *turinį* – tą tyrinėja neformali (*informal*) logika arba argumentacijos teorija.

Esama daugybės neformalių klaidų ir logikai nesutaria kaip geriausia jas klasifikuoti. Čia aptarsime tik kelių tipų klaidas: (1) nerelevantiškus argumentus, (2) klaidas, kylančias dėl netikslaus sąvokų vartojimo ir (3) kelias kito tipo neformalias klaidas.

Apeliacija į nežinojimą (*Argumentum Ad Ignorantiam*)

Naudojama teigiant, kad tezė p yra teisinga vien todėl, kad nėra įrodyta priešingai.

Nėra įrodymų, kad $\sim p$. Vadinasi, p .

Nėra įrodymų, kad p . Vadinasi, $\sim p$.

„Jei negalite įrodyti, kad ateiviai neegzistuoja, vadinasi, jie egzistuoja.“

„Jei negalite įrodyti, kad logika yra naudinga, vadinasi, ji nenaudinga.“

Apeliacija į autoritetą (*Argumentum Ad Authoritatum*)

Tezę siūloma laikyti teisinga, nes ją teisinga esant skelbia žinomas, visuomenei nusipelnęs ar didelę įtaką turintis žmogus.

Autoritetas mano, kad *p* yra teisingas. Vadinasi, *p* yra teisingas.

„Jeremy Ironsas sako, kad jei jis gyventų Vilniuje, tai balsuotų už Artūrą Zuoką. Tad aišku, už ką turėtume balsuoti.“

Apeliacija į žmogų (*Argumentum Ad Hominem*)

Svarstomos tezės pagrįstumo aptarimas pakeičiamas nerelevantiškų teiginių apie tezę suformulavusį asmenį aptarimu ir tuo pagrindu siūloma šią tezę atmesti.

**Asmuo X teigia, kad p yra teisingas. Asmuo Y puola asmenį X.
Vadinasi, p yra klaidingas.**

„Leni Riefenstal buvo nacė, tad jos filmas „Valios triumfas“ nevertas jokių nuopelnų.“

„Tai, ką Tedas Kaczynskis rašė apie ribines sąlygas matematikoje, yra klaidinga dėl jo nusikaltimų.“

Apeliacija į minią (*Argumentum Ad Populum*)

Tezė laikoma pagrįsta todėl, kad ją pagrįsta laiko dauguma žmonių.

Dauguma žmonių pritaria *p*. Vadinasi, *p* yra teisingas.

„Vienos lyties žmonių santuoka yra amorali, nes taip mano daugiau nei 80% žmonių.“

„Tiek daug žmonių šiais laikais yra ateistai. Vadinasi, Dievas neegzistuoja.“

Apeliacija į gailestingumą (*Argumentum Ad Misericordiam*)

Vietoj argumentų yra vardijamos įvairios aplinkybės, kurios, tikimasi, sukels užuojautos ir gailesčio jausmus.

**Teigiama, kad p (šiuo teiginiu siekiama sukelti gailesčio jausmą).
Vadinasi, tezė q yra teisinga.**

„Negalite jo nuteisti, nes jis vaikystėje nieko gero nematė.“

„Akademinės skolos gauti nenoriu, nes, manau, jūs suprantate, kaip sunku mokytis, kai dirbi nuo X iki Y valandos, o be to, mano senelė sunkiai serga.“

Apeliacija į jėgą (*Argumentum Ad Baculum*)

Aiški ar miglota užuomina apie galimą fizinį, ekonominį, socialinį ar kitokį poveikį pateikiama kaip argumentas konkrečiai tezei pagrįsti. *Ad Baculum* reikia skirti nuo tiesioginių grasinimų ar perspėjimų; priešingu atveju, visa baudžiamųjų institucijų sistema tebūtų paremta *ad baculum*.

Teigiama, kad p (šiuo teiginiu siekiama sukelti baimę). Vadinasi, tezė q (tiesiogiai susijusi su p) yra teisinga/klaidinga.

„Atsisakius patikėti Biblijos tiesa, laukia kančios pragare.“

„Jei nori išsaugoti darbą, pripažink, kad naujoji kompanijos taktika turi daugybę pranašumų.“

Apeliacija į amžių

Mėginimas pagrįsti tezė pagal jos gyvavimo trukmę.

Idėja *p* yra sena. Vadinasi, *p* yra teisinga/klaidinga.
Idėja *p* yra nauja. Vadinasi, *p* yra teisinga/klaidinga.

„Kandidato požiūris šiuo klausimu yra viduramžiškas.
Vadinasi, jis yra teisingas/klaidingas.“

„Kolegos, Petro tezė labai originali ir nauja. Vadinasi, ji
teisinga.“

Klaidos dėl netikslaus sąvokų vartojimo (1)

***Ekvivokacija* – semantinė dviprasmybė**

Ši klaida atsiranda tada, kai žodis ar žodžių junginys gali būti suprantamas daugiau nei viena prasme arba kai tapatinami skirtingi žodžiai ar sakiniai.

„Kailiniai yra šilti. Kailiniai – daiktavardis. Vadinasi, kai kurie daiktavardžiai yra šilti.“

Klaidos dėl netikslaus sąvokų vartojimo (2)

***Amfibolija* – sintaksinė dviprasmybė**

Ši klaida atsiranda dėl gramatinių sakinio ypatumų, leidžiančių skirtingai interpretuoti tą patį sakinį.

„Antanas puolė žmogų su peiliu.“

„Dabar kviečiame žiūrėti vieną naujesnių Holivudo filmų apie meilę su Deividu Duchovniu.“

Kitos neformalios klaidos (1)

Dalinimo klaida

Ši klaida daroma, kai nusprendžiama, kad tai, kas būdinga visumai, turi būti būdinga ir daliai; ir atvirkščiai.

„Amerikos indėnai sparčiai nyksta. Petras yra indėnas.
Vadinasi, Petras sparčiai nyksta.“

„Petras serga. Petras yra žmogus. Vadinasi, visi žmonės serga.“

Kitos neformalios klaidos (2)

Dvi netiesos duoda tiesą

Ši klaida daroma mėginant klaida „uždangstyti“ tai, kas, sutariama, yra klaidinga/nederama/etc.

„Taip, mes klausėmės jų pokalbių, bet argi tai nėra nusistovėjusi paties Valstybės Saugumo komiteto praktika?“

„Nieko čia blogo, kad kiek ir pagražinau padėtį mūsų institute – visi direktoriai taip daro.“

Kitos neformalios klaidos (III)

Po to, vadinasi, dėl to (*Post Hoc, Ergo Propter Hoc*)

Ši klaida daroma, kai laiko prasme vėliau vykstantis veiksmas ar faktas yra grindžiamas veiksmu ar faktu, kuris buvo prieš tai.

„Po Monos seanso man palengvėjo: sumažėjo skausmas, tapo lengviau kvėpuoti. Neabejotina, kad Mona turi ekstrasensorinę galią.“

„Peršalęs vartoju tik homeopatinius vaistus. Po kurio laiko tikrai jaučiuosi geriau. Vadinasi, sveikata pagerėjo homeopatinių vaistų dėka.“